

Бары дойдугар пролетарийдара, холбохун!

САНА ОЛОХ

Х а ы ы а т
1931 сыл алтынны
15 күнүттөн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААБЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ
ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААБЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 55-56
(6347-6348)

1986 сыл. Ыам ыйын 9 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Сыаната
3 харчы.

ТУРУГУРА ТУР, ЭЙЭ

Ыам ыйын 9 күнэ—Улуу Кыайы күнэ. Бу күн ол ыраах үөрбө суостаах, ол холобура суох хорсун сымдары кытта ситиминир санаалары, чахчылары ордун даяккылар, бийиги өйбүтүгүр-сүрөхтүнүгүр ордун чугаһатар, таптааллаах Ийэ дойдубут бүгүнгү дьоло ол умкулдубат Улуу күнү кытта быһаччы сибиэстөөх, мөлдөн көккэлээх, сиргиттэ сымдар. Бүгүнгү күнүл, үөрүү иһин советскай норуот савсаадах тутан охсуспут, нөмүс көлөһүнүн тохлута.

Бу охсуһуу—Эйэ. Нөмүл иһин охсуһуу күн бүтүн даданы тохтообот. «Ийи аймак итэрэһингэр, билигин уонна кэлэр нөмүлүгэр уйгуларын туһугар ССКП, Советскай государство сөблөһүнүн үлүһүгүнү тохтоотууга уонна сөблөһүнүн суох өнгөрүүтэ, эйэни уонна норуоттарга куттал суох буолуутун хааччылыкта туһайыллыбыт дьаһаллар иһин конструктивнай программаларын туруулаһан көмүскүүллэр» дьин сүрүлүннэ хаан-уруу Коммунистическай партиябыт Программаттар.

Эйэни—планета сарсыннытын көмүс-көһүн бийиги, советскай дьон, хас бирдирдиги бастаах уочараттаах, саамай дьобуһунаах соруктут, ыткы иэспит. Ол, туох ханнык иһинэ, норуоттут албан ааттаах историктын, иһин иһириммит өйдөбүллэрин, дууһатын күүһүн өлбөөдүпкө өрө көтөбөн, көлүөнэттөн ил-дүөнүгү бигэр иһингэ бөстөр. 1941—1945 сыллардаах уоттаах сарынга бийиги, советскай дьон, бигэр уордаах сүтүк буола сомоолоһон өстөөгү саамай бийиги, көлүбүтүн көмүскөбүлүт. Ыткы сирбиги ыткы бурдугунаа көмүс-күүрү күүрүннээх үлэ даданы сарын саамайыттан өйөһөн бигрэгэ этибит. Онук буола да туруога. Улуу уонка, күүстээх үлэ уһаарыллыбыт советскай норуоттар дойдордоһуулар, аан дойдуну пролетариатын кытта бигэр санааларынаа чычирнар, ордук бөкөрүүр. Чугасты бийэбит оройуонмутуттан адыах холобурдары көрүөбүт.

Оройуон оркуолаларыгар бигрэгэ сомоолоһуу. Эйэ дьаарбаһалара ыткыларга үтүө үгэснэ күбүлүдү. Быһылгы үөрэх дьылыгар агардаа Чуралгы орто оркуолатын үөрэнээччилэр бийалара онорбут араас сүбэһирдарын, оркуолтарын атыылаан 1720 солк. үбү. Эйэ советскай фондугар ухтулар. Дьаарбаһалар атын оркуолаларга эмнэ үрдүн тэрэһиннээхтик ыткылыһылар. Сылан уонна Одьулуун нэһиликтэрин дьахталлара эмнэ итинник дьаарбаһалары гэрйин 800 солк. Эйэ туһугар бигрдиэлэр. Хатылы оролоор аатырбыт Нормандия—Неман аналлох ветеранарын кытта сүрүйсаллар. Сылан үөрэнээччилэрэ Украинна, Молдавия, Белоруссия, о. д. а. быраатты республикалар пионердарын кытта сибэстайаллар. Оройуон эдэр леиннектэра Бүтүн Союзтаагы «Комсомо-

ро» операцияга активнайдык кыттыбыт тара.

Бу үлэ форматын өссө байыты, нөдүүһүн, далааһын улаатыннырын—партиянай, комсомольскай тэрилтэлэр, оркуолалар дьобуһунаах соруктара.

Өстөөхтүүн күрөстөһүннэ фронт уонна тыл бигэр буоланнар бийиги уоттаах охсуһууттан кыайылыах тахсыбыллыт Советскай дьон фронт туһа, кыайы туһа дьин үлэ да холобура суох хорсун быһыыны көрдөрбүттөрө. «1941—1945 сыллардаах Ара дойдуну Улуу сарынтыгар килбизиннээх үлэтин иһин» медалынан 16 нөдүүһүгүн тахса иһин нагараадалаабыта. ССКП XXVII съезде бу үлэ бүтүүгүгүтэ производственинай потенциалы иһин тогул хасатар уонна хаачыстыбатын тунсарар соругу туруорда. Улахан сорук бийэтигэр дьүөрэлэн улахан күүһү-уоһу, бигэр сымла түмсүүтэ дьобурудаах буолууну, энчирээбэт эрчими эрэйэр. Ийэ дойдубут күүһүн-кыааһын улаатыннырын иһин көнөдөһүннэ чычираттыга тэһнээх. Күүрүннээх үлэни бийиги Сиргэ Эйэни туруурдаабыт, үрдүн идеалларбытын көмүскүүбүт. Эйэ иһин охсуһуу бүгүн фермалартан, баһыһалартан, заводтартан тэһнээх.

Бүгүнгү сарын—«экономическай сарын». Бу дьон өйүн-санаатын, кинилэр олоһу өйдөөһүннэрин, кини социальнай уонна духовнай эркэһилэрин иһин охсуһуу. Бийиги норуоттут үрдүн сиргээх, ыраас суобастаах, кырдыксыт норуот. Ону бигэрэтэн иһин, кини үтүө үлэстэрин байыты бийиги нэспит. Ааспыт сыл оройуонга ыткылыбыт Эйэ вахтатыгар 3000 киһи кыттыбыта. Сарын сөбүн өнгөрүүнүн үлүһүгүн бопсор Нэдиэлэгэ 58 акция-мүһүннэр буолталаабытара. Улуу Кыайы 40 сыла туолуутун көрсө ыткылыбыт субюгутунуларга барыта 22 тыһ. солк. үлэ толоруллубута. Үлэ коллективтара сарын, үлэ Геройдарын, ветеранарын бөһөлөрүн чилиһиннэрин ылан кинилэргэ адыаһыбыт хамнаһы. Эйэ фондугар унуктара. Оркуолаларга Эйэ, эр санаа уруонтарын ыткы, ветеранары көрсүүтү үтүө үгэснэ күбүлүдүлэр.

Үлэ ыткылар. Олох ыраас буоларын иһин охсуһуу өссө көдүүстээх буолуутун ситиһиэхтэ. Бийиги обществобун идеаллара, принциптэра уонна сымнаастар бигэрэтиллэллэрттөн Сиргэ Эйэ бөдө туруктаһыта быһаччы тутулунтаах.

1986 сыл—Эйэ сыла. Кини бийигитэ күндү олохтун, сарынны күмүтүн көмүскүүргө бөлөмүгүн, дьобурудаахтыын көрдөрбүтүн эрэйэр. Өйү-санааны ыткытынан, олоһу дьаалатынан уһуннардаах Эйэ бөһөтэ кэлбэт. Кини улуу, уоттаах охсуһууларга киирсэн адыаһылыт. Кинини бийиги көмүскөхтээхтик күүрүннээх үлэбиги, өйбүт-сүрэхпит үрдүн идеалларын туруурдууларын.

аста. «1941—1945 сс. Ада дойдуну Улуу сарынтыгар советскай норуот фашистскай Германияны кыайытытын историческай суоллара» дакылааты райсовет исполкомун председатели солбуйааччы В. М. Неустроев онордо.

★
„Бийиги кыайыбыт даһан-симэлийэн хаалбата. Бу тыһнаах, билигин уонна кэлэр кэмгэ туһуламмыт Кыайы“.

М. С. Горбачев.

★

Алексей БРОДНИКОВ

КЫАЙЫ КҮНҮГЭР

Ыам ыйын тохсус күнү-
гэр
Ыччыл дьоннордуун
түмсүү.
Хас саллаат
бастаах сүрөгүр
Хайдах этэй дьол-үөрүү?
Өлүү айарын өйөбүт
Өрүөллэргит кэлбиппит.

Бу күн көгүлүн
көтөхпүт
Бу күн ханнык да
күннээдэр
Бука ордук сырдыга.
Өлбүт туран сүһүөгүр
Өрө көтүөх мурдуга.
Дохсуун этэ
«Ураа!» хаһык.

Долгуйбута сир-дойду
Күнтэ, Эйэ тартыһы
Күүрдүбүтэ бар дьону.

Алдырхайдаах сүтүгүнэн
Абалбыт көгүлүтүн.
Аны да маннык түмсү-
һүн
Айхаллыабыт күмүтүн.
Үлэ, үөрүү үктэллэһин
Үөскөбүт ийэ буорбут.
Киһи аймак
нэспиллэһин—
Иһинчэрибит—оҕобут!

КОСМОҢЫ БАҢЫЛААҢЫНГА ДЬОҢУН ХАРДЫ

Программада сөп тү-
бэһиннэрин, «Мир» стан-
ция бортугар үлэни эн-
чирэн баран космонавтар
Леонид Кизим уонна
Владимир Соловьев са-
лайылар көтүү практи-
катыгар аан бастааһын
бигэр орбитальнай стан-
циятан атытга көһөр-
көтүүнү өнгөрдулар.
1986 сыл ыам ыйын 6
күнүгэр Москва бириэмэ-
тэһин 20 чаас 58 му-
нууттаах кинилэр «Союз
Т-15» хараабылы «Са-
лот-7»—«Космос-1886»
орбитальнай комплекске
кытар тиксһиннэрдилэр.

Хараабылы станцияга

чугаһатын уонна тикс-
һиннэрин хас да сүһүөх-
тээн оҕоһулуна. Эки-
паж чуолкай уонна түм-
сүүлэх үлэтэ суоттам-
мыт кэмнэ чугаһаһына-
рары уонна тиксһиннэ-
ррин хааччыта. Космо-
навтар станция иһингэр
кирдилэр.

«Салот-7» станция
Сир чугаһаһаабы орби-
тага түөрт смт, онтон
икки сылан ордугун
салайылар режимгэ,
үлэтир. Ол кэм уста-
тыгар 4 уһун кэмнээх
экспедиция, станцияга
космонавтар 9, ол иһи-
гэр 2 норуоттар икки
ардыларынаагы, экипаж-

тара үлэлэһиннэра
олоххо киллэриһиннэ.

«Салот-7» станцияга
көтүү хааһыттар та-
баарыстар Кизим уонна
Соловьев кинини туһа-
ныы программаттан
көрүлүбүт чинчийиллэ-
ри итгэһинэ эксперимен-
тири салгыахтара, ону
тэһэ кэмнэ регламен-
тир сэрэтэр үлэни ыт-
кыахтара.
Экипаж «Мир» стан-
циятан «Салот-7» стан-
цияга ситиһиллээхтик
толоруллубут көтүүтэ
космоһы баһылааһынга
дьобуһунаах хардыһын
буолар.

(ССТА).

ДЬОҢУННААХ СОЦИАЛЬНАЙ СОРУК

ССКП Кини Комите-
та уонна ССРС Минис-
тэриин Совета «Чэп-
чэки промышленноска
норуот туттар табаар-
дарын онорон таһа-
рыһыны былааннааһы-
ны, экономическай нө-
бүлэһини тунсарыны
уонна салайыһыны чо-
чуйуу тустарынан» ту-
раах ыткыһылар.

ССКП XXVII съездин
туруоруллубут социальнай
программаны олоххо кил-
лэрэр, норуот туттар та-
баардарыгар нэһилиһиннэ

чэки промышленноска ха-
һаайыстыбаннай механиз-
мы дьирингик ударыта
тутар, былааннааһыны
тунсарар уонна салайы-
һыны чочуйар, салаада са-
лаада экономическай ны-
маларын оруолларын үр-
дэтэр, холбоһуктары уон-
на предпритиелары толо-
ру хаһаайыстыбаннай ах-
сааһыга киллэрэр, кинилэр
бөһөлөрүн дьаһаныларын
кыһагар уонна хаһаайы-
стыбаннай үлэ түмүктэрин
иһин эһиниһтэһтэрин үр-
дэтэр итгэһинэ онно олоҕу-
р, олоһу, олоһу, олоһу

ССКП Кини Комитета
уонна ССРС Министрде-
рин Совета үлэ коллек-
тивтара, партиянай, со-
ветскай, хаһаайыстыба-
най, профсоюзнай уонна
комсомольскай тэрилтэ-
лэр, чэпчэки промышлен-
носка холбоһуктары
итгэһинэ предпритиеларын
салайааччылар уонна
специалистара нэһи-
лиһиннээх арнас көрүн-
нээх үрдүн хаачыстыба-
лаах табаардары онорон
таһаарыһыны биллэрдик
элбэтиһини хааччылаах-
та, онно олоһу, олоһу, олоһу

ҮӨРҮҮЛЭЭХ МУННААХ

Бэһэһэ Культура оро-
йуоннаагы дьэтигэр со-
ветскай норуот Ада дой-
дуну көмүскүүр Улуу сар-
ынга германскай фашиз-
мы Кыайы 41 сыла туо-
луутугар аналлаах Чурал-
чы сөблөһүннэтин общест-

венноһын представитель-
рин сарын уонна үлэ вете-
ранарын кытта холбоһу-
таах үөрүүлээх муннаах-
тара буолла.

Үөрүүлээх муннаагы
ССКП райкомун иһинс
секретара Н. Н. Аммосов

УЛУУ КЫАЙЫНЫ АЙБЫТТАРГА

БОЙБОУЙ МЕДАЛЬ КАВАЛЕРА

«БИНИХЭ КЫАЙЫ ӨРӨ КҮҮРДЭР ИСТОЧНИК БЫНЫТЫНАН ЭТЭ УОННА ОННУК ИСТОЧНИГЫНАН ХААЛЫБА. ОНТОН БИНИГИ АЙЫМНЫЛААХ СУНКЭН БЫЛААННАРЫТЫН ОЛОХХО КИЛЛЭРЭРГЭ, ИИЭ ДОЙДУБУТ СОВЕТСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕСПУБЛИКАЛАР СОЮЗТАРЫН МОДУН КЫАБЫН УОННА САЛГЫ ЧЭЧИРИИ САПДЫТЫН БИГЭРГЭТЭРГЭ МЭЛДЫН ЭРЧИМ ЫЛЫАХПЫТ».

М. С. Горбачев.

ВЕТЕРНАР КЭС ТЫЛЛАРА

Кинилер—уоттаах сэрин ветеранара, кинилер—бүгүтүгү уйгулаах олохтун убансыбыт, үлэттэн кинилейбит ага көлүөң дөп ыччанка этер кес тыллара мэлдэн мэлдэтээх, олох тыныгар катарылаабыт ырдатыах тыллар.

Убайды-быраатты Николай уонна Афанасий Егорович Захаровтар—ол үлэбэ эрилийбит, Ииэ дойдутарын түөстөрүнөн көмүскээбит ага көлүөңкө предствителлэрэ.

Николай 1943 сыллаахха бэс ыйыгар фронтка ытырыллыбыта. Севастополь таһыттан кыргыһыга киирбитэ. 1945 сыллаахха Висла-Одер операцията дьен аатынан историяга суруллубут кыргыһыга кыттыбыта. Висла өрүхү туорааһынга Николай биһр тоһоҕону, боробулуоханы туттубанка эрө, сахалар оҕороллорун курдук, дүлүгү суолаахты халан тыл мастарынан ыспаран болуоттары өгөрбүтэ. Ол иһин командование махталын ыбыта. Утарыта көрсөн туран ыттык-таһыта, гранатанан бырахсыта Николай ханас илиитигэр бааһырыта. БИ кэригэ госпиталга эиткэн баран Висла өрүхү, ол кэиниттэн Одер өрүхү туоруур муосталары тутуспута.

Берлин урдунан Кыайы былаада өрөгөйдөөхтүн тэлээрэрин буйутун Николай Захаров бойбуйой дождотторун кытта урааты көрсүбүтэ. Улуу Кыайы кэиниттэн өстөөх илдьибит заводун көбөрөн аралына үлэстэбитэ. Кини сулууспалаабыт ротата Кыһыл Сулус орденнаан наараадалаабыта.

Николай Егорович түөһүн «Берлин ылыы иһин», «Варшаваны босхо-лохун иһин», о. д. а. бойбуйой медаллар. Ага дойдү Улуу сэринтин иккис степеннээх, Албан бат. үйүс степеннээх орденнара киирсэтэллэр. Бозуоттаах сын алаһа тахсар дьэри күүһүн харыстаабанка колхоз, онтон соахос производствотыгар үлэстэбитэ, салайсыбыта.

Николай Егорович Захаров ыччанка туһаайан бу курдук этэр:

—Сэрингэ сылдьан Ииэ дойдубуттар олоһор элбэх араас омух уолаттарын кытта биллэбим. Төһө да тыл тылбытын сөччө өйдөспөтөрбүт эйэлээх-илээх этибит. Куһуок ки-

лиэби, курууска чайи уоспугунаан үлэстэрбит. Эйэлээх да буоламмыт өстөөгү салларбылпыт. Эйэлээх буоллаах ыраакан да чычир, үлэлиһэргэ да көхтөөх буолар. Хаан-уруу партиябыт XXVII съездин уураахтарын иһин, кирдыас кини, олус биһерин иһинтэн. Съезд атыкларын түргөһүн олоххо киллэрин—ыччат илиитигэр. Эдэр көлүөңбэ эйэлээх хаалланы, эрчимнээх үлэни баарарбын.

Афанасий Егорович эһинил саас үлэниг буолбута 50 сылын туолар. Нэһилиэнньэни олох дьаах оноттунон кааччыым туйгуна, коммунистическай үлэ ударнига Афанасий Егорович сэрингэ бастаан нүөмүрдээх пулеметчиһин, кэлин разведчинин сылдыбыта. Элбэх бойбуйой сору-дактары толорбута. Кыайы кэиниттэн өстөөх уоран-талаан илдьибит заводтарын дойдутарыгар төттөрү аҕалар баталонга үлэстэбитэ. Субу соторутангыта бастаан ударнай армия ветераннарын советын президиумун председателэ генерал-майор Ф. Я. Лисицын илин баттааһынаах Улуу Кыайы 41 сылын туолар бырааһын-ныгынан ээрдэни тутта. Ол Улуу Кыайыны—бүгүтүгү көлүд, дьоллоох олоһу адалсыбыт буйуун ыччанка маннык кес тыллара аныыр:

—Ииэ дойдубут, эдэр дьон сэрин алдырхайын билбэттэригэр баарарбын. Биһр полкаахтарым иһээх ССКП XXVII съездин уураахтарын олоххо киллэрингэ активнайдык кыттарбар ытыраллар. Эйэлээх, өрө күүрүүлээх үлэбэ көрүлүүр партиянай съезд иһинки сайдыбыт эриэйдитин буолар. Ыччаттар күүстэрин уоктарын харыстаабанка көрсүнүн үлэлиһэлэригэр, олоххо активнай буолалларыгар баарарбын.

Иккисинэн, арыгыта суох чэтиэн-чэбдик олох сараланан эрриттэн үөрөбүн. Ыччат бу дьаһалы олоххо киллэрини бэйэтин илиитигэр ыларанаада.

Ыччат, ыттык ырдьаастар тыллара ыдыа. Кинилер олохторун, бойбуйой, үлэбэ албан ааттарын салайааччы ан буоларын.

М. ПЕРМЯКОВА,
педагогическай үлэ ветерана.

Семен Семенович бэ-
йэбэ керудуөгөһүнөн
этэригэр дьылы, 28 са-
һын туолуор, фронтка
ытырыллыбыт дьэри
«иһэргэн да көпсөтө ба-
рар бөкүой булбакка
үлэлиһэр производство
саллаата» этэ. Бастык кол-
хозтаах аатын ыбыта.
1946 сыл саас фронтан
эргилдэн кэлээт, пенсияга
тахсар дьэри илинне на-
лэһсийбэниэ дьулуурдаах-
тын үлэстэбитэ.

1942 сыл бэс ыйыгар
Ииэ дойдутун көмүскүү
арҕаа атыһыта. Бизэ
оройдунан барыта 1500-
кэ иһин түмсөн Уралга
тиийбиттэрэ.

Сэрингэ Семен Тара-
букин бастаан нүөмөр-
дээх пулеметчинан
сылдыбыта. Барганин
ытырынан ротасын дьо-
нуун, командирын истиг
биһирбэллэрин бэрт на-
чаас ыбыта. Буолумуна
дараны, пулеметтарын
прикладын муһуулары-
гар туһаайан баран ытар
дьон курдук буолуоду,
сатан кыһырынан,
уолуһууһунаан, сэри-
бинэн.

Чугуев куорат таһы-
гар чэпчэниг бааһы-
рыта. Ол маннык этэ.
Быстах обороналанан
ручной пулеметин
ытылаһа сытаһына,
өстөөх буулдыта пуле-
метун маһын тодо көтөн
баран, ханас сөмүөтүн
курдат асыһыта. Госпи-
талга врачтар барахсат-
тар көрөн-истэн, эиттэн
үтүөрдүбүттэрэ. Иккис-
тэн эһиэ бэйэтин ча-
һын булан сэрингэ кы-
рбита. Төһөк кэлбитигэр
дождотторо барахсаттар
үөрбүттэрин билгини да
күндүтүк салгыар.

«Бойбуйой үтүөлэрин
иһин» медалынан туох
иһин наараадалааһын-
тын туһунан ытытала-
стахха Семен Семенович
хароһун быһыта симмэ-
тээн, уоһун-тиһин сол-
тү көһүт. Пулеметтар

туммахтаах кыратык кү-
лэи үмүрүгүнэн баран
лээ көпсөн сатаарытар.

125-с стрелковой пол-
када ручной пулеметчи
этэ. 1943 сыллаахха аҕ-
тыһын 23 күнүгэр
Днепропетровский чула-
һынан Днепри туоруу-
лар. Кам тугу булбуту-
нан, Семен болуонка
олорсон снаряд, миһа
оскуолатын ардарын
аныһан өрүхү туора-
һар. Иһин ротатыгар
баар биһр ручной пуле-
мету куорат дьэри
атаарыттар, оттон иһ-
кылар аһыа буолан
өрүхү туорааччылар
көһөдүр өстөөгү ута-
ры киириһтээхтэр.
Өрүхү туораан ынах
ханын сааа сымары
таасна күлүктэнилэр.
Өстөөх буулдыта ыды-
лаан кэлэн тааска саа-
һылар, оттон тэһэн
халы көрдөһөн халлаан
дьэригэр снаряд, миһа
туһун эстэр. Семеннаах
буолуохтааһын курдук
тутталлар. Буулданы
дараны, оскуолатын да-
һаны аһаран биһрбэкин,
олуу мэнгэһэ таба ту-
һаайдыһа, хайаанын
даһаны ордубукин. От-
тон онуоха дьэри биһр
санаа: өстөөгү таба көр-
снэлгэр киллэр.

Сарсыарда аһан эрэр.
Семен иһиэ нүөмөрү-
төн толору иһиннээх
дискэни ылан ытылаан
бүтүрдэ. Өстөөхтөн хара-
һын араарбакка сытан
илиитин кэинигэр ууһа:
«Дискэ» дьэтэ. Уста
хаста этэн көрөн баран,
хараа суоһар эргилдэн
көрбүтэ, дождо тэһиччи
өлөн сытар. Кийитигэр
сыллаан тийэн дискэни
ылан төттөрү сыһан и-
тэһир, ханас атада иһ-
рына Соотуттан алла-
раа өттө ыраан хаалта.
Калды быһаарыллыбыта
буулдыа соотуттан туһан
этин иһи, унуоһун үл-
тү көһүт. Пулеметтар

тиһэр. Атаһын ыһыры-
та сураһын олохсүтэр.
Ону ол дьэбөккэ, дис-
кэни унтаат ытылаа-
һыннан барар. Дискэ-
тын иһэр иһи суох.
Соототх Билл аллараа
хаалыбытар младшай
лейтенантын бары өл-
бүттэр. Соототх. Вату-
руону харыстааһа наа-
да. Снаряд, иһиэ бука-
тын чуһас эститэллэр
быһыллаах. Соп буолла-
ра, манны утарылаһар
киһи эрэ. Өйүн сүтөрт-
дүр. Бирдэ өйдөмүтү
уонча немец саллаата
нүөсчүчү туттан сүүр-
ханы быһаастаан кини-
ни эргилэ баран эрэллэр.
Семен өйүн-санаатын
түмүнэн баран ыты-
лаан битигиртэ. Төһө-
тө иһытын быһаарбита.
Ол курдук барыларын
умсарыта ытылааста.
Урааннаах уһун күн бүт-
тэ. Өстөөхтөр даһаны,
бейлэрин да дьонноро
биллэбүттэр. Уһун түүн
хараһын симмэһэ ыты-
лаһарга бөлөм сыта.
Атаһын ырыһыта иһи,
өстөөгү көтөһи иһи
иккис ыбылы ылылар.
Тулуһуоһа наада.

Бааһырыта төгүрүк
сууһа буолла. Кизэ, кө-
вүс ыһарапта. Тазмах
уу суох. Ас туһунан са-
наа да көрбөт. Өйүн
сүтөрүө хойуна. Арай
бирдэ көрбүтэ иһи ки-
һи иһэр: өстөөхтөр!
Сыһа эрэ туттумуоһа,
уруттоһа эрэ наада.
Эһи өйүн сүтүрдэ. Өй-
дөмүтэ дьэно субу чу-
таһабыттар. Хата, Со-
ветская формалаахтар
дин.

Бу түгөн иһин Семен-
Семенович Тарабукин
«Бойбуйой үтүөлэрин
иһин» медалынан наа-
раадалааһыта. Медаль
дьэнигэр кэлбитин кэ-
нэ хайаанын булбута.
Ииэ дойдү иһин охту-
бут хаан, оҕорбут үтүө
умуллубут.

И. ПАВЛОВ.

1939—1945 сс. аан дойдү иһиэ сэринтигэр ытыллыбыттар. Сэрингэ 50
ригэ 61 государствоны, сир шарын иһ-
мөл, иһи олбута, 316 миллиард доллар-
биллэһиэтин 80 быраһыаны хаппыта, даах материальная сыаннастар урусха-
кыргыһылар 40 государство терри-
лаамыттар.

ОРОЙУОН КОЛХОЗТАРА КЫАЙЫ ТУҢУГАР

Ага дойдуну көмүскүүр
Улуу сэрин сараланын
иһиэ оройуонга 4715
хаһаайсыталаах 75 кол-
хоз баара. Үлэниг иһиэ
8509 иһи этэ. Колхозтар
барыта 11143 ынах сүө-
һүнү (ол иһинтэн ыһага
3888), 10195 сылгыны,
406 сибиниһин иһиллэ-
рэ. Оройуонга ыһаһын
26049 ынах сүөһү, 12158
сылгы баара. Нэһилиэннэ
аһсаана 1939 сыллаахха
16934 киһиэхэ тиийбита,
мантан 84,9 бырыһыана
колхозтаах этэ.

1941 сыллаахха бэс
ыйын 22 күнүгө ыһах,
үөрүү-көтүү өрөгөнүн ор-
тодугар сэрин дьин суо-
стаах тыл этчинин ыры-
гыбита. Үлэ-хамнас бары-
та фронт кыһалатын то-
луйарга туһаайыллыбыта.
Советскай норуот Комму-
нистическай партия туза
ныһыл кэжкэнэн түмөсү-
тэ. Колхозтар ити саас
8814 гектарга туорахтаах
культураны ысыттарта.
1939 сылтан сараламмыт
курааһага от, бурдук үү-
мэтэргэ. Колхозтар ити са-
һын Уус-Маайа, Көбөһи,
Горнай оройуоннарыгар,
арыыларыгар,

гэр оттуу барыттарта. Ки-
һилэр ити сайын барыта
28492 тонна оту оттообут-
тара, 3568 гектардаах
бааһынаттан 608,7 тонна
бурдук паловой үүнүүтүн
хомуйбуттара (гектартан
1,7 центнери).

1942 сыл уот курааны
соһообута. Алаастарга
аһына турбута. Колхозтар
отчуттарын эһи оройуон
таһыгар ытыгарга күһэл-
биттэрэ. Астаһас тайыс
нормата олохтоммута.
Хоту оройуоннарга балын
булдулар дьону хомуйуу
сарааламмыта. Балааран
ыйын 1 күнүттэн саралаан
Көбөһи оройуонугар 2493
киһилээх 18 колхоз, Эдиг-
гээн оройуонугар 1736
киһилээх 13 колхоз, Бу-
луһа 759 киһилээх 10
колхоз—барыта 4988 ки-
һилээх 41 колхоз хотугу
оройуоннарга көһөн балык
промысловойн өрө кө-
төрүүтэ үлэстэбитинэн
барыттарта. Бу хотуун
дьоннор ортолоругар Саха
АССР Верховнай Советин
депутата (1937 сыллаахы
быһаарга) Митронов Нико-
лай Михайлович баара,
киһи Булун Туматыгар
киһрэн балык артыаһын
тэрийбитэ.

Ити сайын оройуонга
хаһаангытаһар да кыра
от оттоммута (12780 тон-
на), сааһыгар 4896 гек-
тарга бурдук кыһыллыбыт
тыттан 1764 гектара эрэ
хомуллан 113,7 тонна эбэ-
тэр гектартан 38 кило-
грамм үүнүү хомуллубута.

1943 сыл үүмүгүтэ. 919
бастык дьоммугу фронтка
ытырыллыбыттарта. Оро-
йуонга хаалбыт 30 кол-
хозка 4795 дуһаа баа-
рытан үлэһит иһиэ
1871, иһинтэн 1071-рэ
дьахтар, этэ. Ити көмө-
сө советскай сэринлэр иһиэ
киһирлэһэ күүһүрбүтэ
тыһага үлэһэччилэр өрө
күүрдүбүтэ. Иһиһиһа
эрэһи үөһэһиһи. Оро-
йуонга өг эргилбита, си-
ри угутуур ардактар ку-
рулачы муһууттара, от,
бурдук үүмүгүтэ. Ити са-
һын 1871 колхозтаах ос-
куола оҕолоруну 31064
тонна оту оттообуттара,
2189,7 тонна бурдук хом-
уйан астаабыттарта.

1944 сылга 33 колхоз-
тар хонууларыгар, ферма-
ларыгар 1181 дьахтар,
947 ар киһи күүстэрин
харыстаабанка үлэһэн 37
тыһыһыһа тонна оту кө-
бөһүттэрэ, 3392 тонна

бурдук хомуйан колоти-
калаан, сороһун болоочу-
һун сыһыан манхаһаһа-
дарга хаһаанмыттарта. Го-
сударствога 835 тонна
бурдук туттарбыттарта.

Көһүтүүлээх 1945 сыл
тиһиэн кэлбита. Советскай
норуот гитлеровскай Гер-
манияны бүтэһиһтээһин
кыһабыта. Өрөгөйдөөх
күннөр үүмүттэрэ. Хоту
киһирит колхозтар төһ-
нөн кэлтэлэһибүттэрэ. Ол
түмүгэр нэһилиэннэ 6618
дуһаага тиийбита. Үлэ-
һит иһи аһсаана 2698
буолбута, оттон эр киһи-
тэ 1270 этэ. Оройуон
колхозтара Улуу Кыайы
күнүн 5252 гектардаах
бааһынара кыһаһы көмүс
туораһын түһэрэн көрө-
бүттэрэ. Күһүтүгэр 35,856
тонна от күрүөлөһмүтэ,
1036,6 тонна бурдук хо-
муллубута. Ити сыл кол-
хозтар 8361 ынах сүөһү-
нү (2557 манар ынах),
5283 сылгыны иһиптэ-
тэрэ.

Саха сирин балыһыт-
тара 2 мөлүйуон буут ба-
лыгы бултаан сэрин иһ-
ниһэһиһтээһэр түөрт тө-
гүл элбэһи государствога
туттарбыттарта. 600 ты-

һыһыччаттан таһса буут
бултаммыт балык Совет-
скай Армия байыастары-
гар уонна тыһага үлэ-
лэһчилэргэ аһанан Саха
сириттан тизлэллэтигэр ба-
һыт оройуонтан бу ула-
хан дьыалага кыттыһы-
ылбыт 2683 улахан иһи
уонна 2355 оҕолор кил-
лэриг кылааттара эһиэ
баар.

Оройуон отчуттара 1941
сыллаахха көпө косила-
тынан уонна иһиһин ит
охсууга итэххүт баһаан-
на республикада кыһа-
га өйбүлү ылбыта. Ити са-
һын 147 көлөнөн оуста-
рааччылар бирдирин бэйэ-
лэра 134-түү гектары
оустарбыттарта (нормога
70 гектар этэ). Бу куота-
һыһыны көбүлэччинэн
буолбут Михаил Федоро-
вич Сысоловтин (Одьууун)
248 гектары оустаран
республикада чемпионнаа-
быта. Билиги оройуонтан
13 оустарааччы кыһаһы-
лаарынан тахсыбыттарта.
Оттон колхозтаах Емате-
рина Егоровна Филиппова
сайын устата илиитинэн
44 гектардаах ходоһаны
охсубута.

Сэрин сылларыгар нас-

сыһа-транкторнай станция
механизатордара 13 кол-
хоһу хаһан үлэстэбиттэрэ.
Кинилэр күүстэринэн
1945 сыллаахха 722 гек-
тарга саасы иһиһи ыт-
тыллыбыта. 1575 гектар
бааһына параданмыта,
1076 гектартан бурдук
хомуйуллубута, 684 гек-
тар бааһына тизрилдиби-
тэ. Барахан сылларга
кыргыттар техникумны ба-
һыһыгарга, сэрингэ барыт
эр дьону солбулан трак-
тор рулугар олоһорго
ытырын таһааран күү-
сөһүннээх үлэбэ турумму-
ттара. Кинилэр ортолору-
гэр трактористка Степа-
нида Карпова, комбайнер-
дар Евдокия Абрамова,
Анна Каргузова, Феоно-
вия Солосьева, Евдокия
Захарова, Анна Егорова
уо. д. а. бааллара.

Ити курдук оройуон
колхозтарын бары үлэһи-
тэра—оҕолуун, улахан-
иһи, кыһаһыны, кыргы-
даһытын—уоттаах сэрин
сылларыгар Кыайы туһа
дьин түүһүнэри-күннэри
үлэһэн, суту-курааны
утары охсуһан, үлэ урдүн
героһаһын, үүнэр-үөһүүр
көһүөнэһэ хорсун быһыы
үтүө холобурун көрдө-
бүттэрэ.

Е. КОРКИН.

БАРЫЛАРЫГАР БАРБА МАХТАЛ

Өлөрү кыайбыттар өлбөттөр

БОЙБУОЙ ДОБОРДОУУ

Максим Максимович Пермяков 1943 снл тохсунуугулар Красно-Дубна дэриэбинэ таһыгар бастагы бойбуой сүрэхтэрини ылбыта. Стараа Русса таһыгар атагар баайбыта. Эмтэрини кэлигинэн Дно, Острог куораттары босхолоһута. Велакэй өрүснэ өстөөх күөстөөк бөбөгүтүнүүтүн кыгу негүүтэ кэлигинэр баайбыта. Бойбуой суол Рига, Варшава, Нейшербург куораттарынан ааспыта. Дойдугулар 1947 снл олунуугулар Албан аат III степенэ орденнаах, «Бойбуой үтүөлөрүн иһин» медаллаах ордыллыта.

Онтон Ыла пенсияга тахсар дэри советскай милицияга үлээбэти. «Ис сэринлэргэ экиннэ суох сукуусуатын иһин» I уонна II степенээх, үтүс юбилейнай медалларынан наараадаламмыта.

Хорсун бойуун ордук долгууан бойбуой добордоуу туһунан кэспир буолара. Онтон биэр түгүн туһунан бэлэстэнэн хаалбыппын.

«Артиллерийскай разведка отделениетыгар сэттэ экибит: үс нуутча, уранец, комм, татар уонна саха. Белоруссия биэр дэриэбинэтигэр армалаан испит лекотнай ротабит дьонно арыһаан тохтуурга күүһаллыта. Сарсыарда ротаны утары 3 танкаан, 4 бэйгэ хаамар установаанан армаллалар, пулемет уонна миномет уотун салтыан өстөөх улахан күүһэ кыһа кыһыт. Арыһахпыт бэрт буолан, дьэстэти дьэбэ сьрса сыйдан ытыалаарга тийбиппит. Онтон чөмөхтөн дэриэбинэ иһигэр буолан хаалбыппит. Өстөөх дэриэбинэ кыты уулуссаларынан бийигини арыһан барбыта.

Өлүү болдоохтоох Ваня Тушинин дин доборбут, санаага киме барайы, уулусса хаба ортогугар быарынан сыйылан хаалбыта. Атарынан тирэммит, анардас нэнигинэн сир өппөт. Өстөөх кинини тыһааах тутарга быһаарынан, буулдэ уулусса иһин өттүнэн тобурах курдук таһыгыраабыта. Ваня «салдаан көбүннү, билигингэ биэримэ» дин көрдөһө салтыар. Көр, онно биэрдэспит да тогуруутоһоллорон, көстөн турар өлүүтүн нуота охсор туһунан санаабап курдук буолбута: обмоткаларытын салдаан соһон млыппыт. Ол болуусталыахпыттар дэри өстөөх төгүрүһэ охсубута. Дьэбэ сүрүн күүһэ ротаны экирөөһүнэ, бийиги суолбутун муһууан хорройбулут, күн ортого аайыар дэри төгүрүктээһингэ олорбулут да тыһынаах хаалбыппыт.

Дьэ онук добордоһон суус өлүүтүн ордуһунут уонна кыайбыппыт, — дин баран ытыһын тобугар лап гыннарар буолара Максим.

И. ОКОЕВ.

УЛУУ Кыайы күнэ чугаһаатарына бэйэм кичэмэлээн мусуут хаартыскалардаах хаалыа альбомварбын арыһалаан көрөөччүбүн. Бу бааллар биэр бастың доборум Артемьев Дмитрий Васильевич бөлөхтөбүт хаартыскалары: «Ганига, бийиги бөбөбүт боростуой дьүһүмүтүн бүтүн олохун устатыгар, хаһан да умнубаккар бөлөхтөбүт. Таайдарын Митя уонна Николай Артемьевтар. 1939 с.» Бу сорогодуу түспүтэ: «Истин доборбор Ганяга үйэ-саас тухары өйдүү-саныы сыйдыртар бөлөхтөбүт. Чурапчытаагы ведучилищега үөһөмүт бэйиһэй студентскай сыйларбытын умнума. Советскай норуока таптанар учууталынан буол. Эн доборум Митя Атырдыах ыйын 16 күнэ, 1940 снл. Волгуур Толоноо сайылына».

Түөрт уон снл дьэниин суруулар араас темага 800 лапкалардаах сэрин инавида Михаил Прокопьевич Ефимовка (бука ууруо дьэбэти буолуо) 1942 снл бэс ыйын 19 күнүгэр Алаагарга биэрэ учууталыны сыйлаан Артемьев Д. В. нууччалык суруйбут суруга баар:

«Күндү доборум Митя, бэрт сотору, аны үс хонугууан, эн бийиги фронтка барыыт. Онно бүтүн сайдыылаах иһин аймах дьылбэти быһаарылар сирэ. Бийиги мистэбэти онно баар, хаһан да кыайтарбайт Ийэ дойдубут билигин төлөннөөх патриоттара мистэбэти онно. Манна ыраах тыылга биэрэ үлээбэппит курдук, онно бийиги эмэ биэрэ сэринлэһиһипит. Бийиги добордоһуубут үйэлэр тухары буоллун!»

Оско кытаанах хабыр хапсыһыларга, уоттаах кыргыһыларга геройдуу өллөхпүтү, бийиги тохтубут кыа-хааммыт Ада дойдуга Улуу сэринтин сыйларыгар советскай ычат кыайытын символууан (бэлиэтинэн) буолуода уонна көлөр нөлүөнэлэр өйдөрүгүр-санааларыгар үйэлэр тухары өйдөбүнүк буолуода. Бийиги иннибитигэр суос-сорогох сымал

турар — германскай фашизмы бүтөһүтээхтик суох оңорон аһит. Бу да соруугу чыстээхтик толоруохпун дин бигэрэбэлээхпун. Вары үчүгэй баара хаалыым эн доборум МИТЯ!»

Ученый Д. Д. Петров хомуйан оңорбут «Салдааттар суруктара» дин кыра буолан баран олус күндү кинигэтин 143—144 сирэйдэригэр Д. В. Артемьев 1944 снл лаахха тохсунуу 22 күнүгэр доонноругар мыныгы суруга бөбөтөтөт: «Ытыгытар күндү айыахтарым, бука бары, дорооболорум! Үчүгэй, дик сыйдырбынан толоору дьоллоохпун, дорообайбын, туспаран эттэххэ, туһуулаабыппын дьэбэи. Бу былыр-былыргыттан дьон аймах тоңоруйбут, дьоллоох Европа кыргыстаах толоонун кыраныһасалаар кытыгыта буолбут, руда баайдаах, улахан омуутар умсугуйахт Урал хапатын унуоргу төлөдөр олонор суруйбыт.

Туган, түбэлтэ табыллыбатарына, аны минигитин соруугу көтөспэкиит. Армия олоһун аһытты-күүдунун амсайа үөрөннүм. Олох, кыһалар, эрй тулуурдаах буолар туугун биллэрдэ. Аны адыс адыах хонугууан, ахсынанан кэлбит сыйлыгытын толоро, ытык нэспит ыһаарыһа Ийэ дойдубут иһин алдырхайдаах охсуһуулар аартыктарын арыһа, арыһаһан кэлбит аймах-билэ дьоммууун атаарылабыт. Бийиги колхоз мчачытара чугас-чугас баарбыт. Аны бийигини охсуһуу толоонун дьылбэти араартыар эрэ кыахтаах. Күүтүлүбүт күчүмдээр, муһунэрибт күөрөйдилэр, «Аба-сата күүһү-күдэри ортулар. Аба дойдубут иһин кыргыһылар кытылаахтарынан буолуохпун дин патриотическай өй-санаа бийигини сүргэбэтин көтөдөр. Бу күндү ытык нэни чыстээхтик толорон, кыайы үөрүүтүн баалынан кынаатанан, дьолу-соргуну тобо арыһан, өстөөхпүтүн өбөгөйдөөн, үйгү-кэмэ тиһиэхпит. Оччого уолаттаргытын уруйдуу көрсөөрүн. Норуоппун, бийиги юнигитигэр ирнээхтөн нэни-бэни, тонтон толлубакка, хахай хаанын хаһанан, хотой кыылым хорсунуун охсуһуохпун, тыһынаах буолуу дьыл-

батын бийиги быһаар-сыахпыт дин кытаанах андагары мытабыт. Бу нэм өстөөхкө ыар сүтүктээх охсуууан нэни кинигини. Кыһыл Армия быһааннаахтык ити бары дойдуга норуоттарынан ырааммыт Гитлер армиятын урусхаллаһыны садалаан эрэр нэниэн буолар. Бу дьинти садалаһын эһиги сүргэбэтин эмэ көтөдүүхтүн. Норуот уопсай долгунун тохтогор күүс суох. Кыайы бийиэнэ буолара чугас... Эһиги уолгут Дмитрий!»

Уус-уран да тыллаах, дини патриотическай ис хоһоонноох, кыайылыга эрэллээх, дьону үлээбэро күүрдэр суруктар! Кырдыастар итэллэрини, бу 23 савастаах уол, сэрингэ өлөрүн сүрэгэ-быраа эрдэти билбит курдук, кэриэс-хомурус суруктары суруйталлабыт эбит! Кырдык, антивнай комсомолец Артемьев бийиги армияга биэрэ барыһыт, Уралга биэрэ кайылар биригээдэтигэр сьрбаскэ үөһөмүппит. Хотугулуу-Архаанын фронтка биэрэ кийбиппит. Кини 1943 снллаахха өстөөх Демьянскайдаахыт пладармын эһиги сыйдыгыта, онтон Калининскай уобаласка хорсунуун сэринлэһитэ, биэрбит бигэ тылын чыстээхтик толорбута. «Кыһыл армеец Артемьев Дмитрий Васильевич социалистическай Ийэ дойдуга иһин кыргыһыта, героодаһыны уонна эр санааны көрдөрөн воинскай биригээтэтин толордо. 1944 снл тохсунуу 30 күнүгэр сэрингэ өлбө. Калининскай уобаласка Рожково дэриэбинэга күүдунна» дин «хара» сурук нини кырдыаас нэтигэр Екатерина Андреевнага, этиг эппитини, соһуучу буолбута. Ити эрэ ниниэ Митя кыра быраата 18 саастаах комсомолец Михаил 1943 снл ахсынныттар сэрингэ сураа суох сүппүтүн туһунан биллэринтэ кэлбит. Кэргэнэ эрдэ өлөн анардас хаалбыт эмээхсингэ бу улахан сүтүк, ыар охсуу этэ. Кини 1942 снл бэс ыйыгар Орджоникидзе аатынан колхозка председателлар уолун Николай Васильевичи (Кыра Ньюкулайы) армияга атаарбыта. Ити 1942 снл сут-кураан дьыл аны колхоза хоту Кэбээ-Ийэ көһүүтэ барбыта,

ону кытта улахан уола сыйгы ферматын сьбэти-диссэйиһин үлээбэти Николай Васильевич 1 эмнэ көһүспүтэ уонна онтон 1943 снллаахха армияга барбыта. Кинини кытта ити снл Кэбээбистэн, Калың аа-тынан колхозтан, Егор Никифорович, МТС бухгалтер Димитрий Никифорович — барыта быраатыы Васильий уонна Никифор Артемьевтар тодус уолаттар — армияга ытырыллыбыттар. Кинилэртэн арай бухгалтер Димитрий уонна Улахан Ньюкулай ылдыаннар 1944 снллаахха төннүбүттөрө.

Кыра Ньюкулай 1942 снл ахсынны 4 күнүгэр Уралтан Кунгуртан айнаанан Ардаа фронтка Можайскай куоранна тийиэн, 29-с гвардейскай дивизия 90-с стрелковай полкатыгар автоматчик уонна пулеметчик быһытынан олунуу. I күнүтүн сэринлэһит уонна 1943 снл олунуу 23 күнүгэр төбөтүгэр баайыран, Москва госпиталыгар эмтэнэр. Муус устар 27 күнүгэр үтүөрөн тахсан бэйигин чаалыгар төннөр. Смоленскайынан Белоруссияга тийэр үс ыйы быһа сэринлэһэр, кэлине-тегүрүтөөһингэ түбэһэлэр. Сүүрбэ ый Польша, Чехословакия, Австрия территорияларыгар концлагердарга эрйи-муһу дьэрэр. Восхоловоот, 60 гвардейскай дивизияга 4 ый сулууспаан баран, 1946 снл тохсунуугу-гар дойдугулар эргиллэр уонна колхозтар биригэдириһинэн, кэли пенсияга тахсар дэри Чурапчыга эт-үүт заводтар маастарынан үлэлир. Кини «Хорсунун иһин» медаль, Ада дойдуга сэринтин I степенэ орден кавалера Николай Васильевич II кэргэнэ Анастасиялыын икки кыыстаахтар: Екатерина учуутал — норуот үөһэригинин туйгуна, Дария — фельдшер, 6 сыһынаахтар. Николай Васильевич I төрөбүт Дьабыл-дагыгар уһуннук биригэдириһинэн, рабочабынан күүһүн харыстаабакка үлээбэти, кини — 9 оҕо аҕата.

Быйыл Ада дойдуга сэринтин орденнаах наараадаламмыт Егор Артемьев Егор Никифорович — сааһыл тухары колхоз, совхоз бухгалтера, 7 оҕо аҕата. Учуутал Матвей Ни-

кифорович 1942 снллаахха 21-с тусла кайылар биригээдэтин ба-йлаһа. 1943 снлтан 144-с стрелковай полк, онтон 214-с стрелковай дивизия 770-с полкатын минометнай взводугар сыйдан Арван сэринлэһэр уонна баайыран 1944 снл муус устарга Албан аат III степенэ орден кавалера буолан дойдугулар Одьулуунга эргиллэн кэлбитэ, учуу-таллабыта. Кэлин суур-бэтан тахса снл Нам оройуонун оскуоаларыгар пенсияга тахсар дэри үлээбэти, 7 оҕо-доммута Педагогическай үлэ ветерана Матвей Никифорович түөрт уонча хоһооннору, кэп-сээннэри бөбөтөһүтэ, өлөртөн сорохторо ыла-нар ырыа буолбуттара. Холубур:

«Тайалданнаах тардым-лаах, Тамус арыы тыалардаах Таатта талы сыйыта. Таалар ача хонугута — Таптал сирэ Дьабылыга дин ырытыт дойдутун дьон таптаан ылыһыл-лар.

Советскай Ийэ сирбүн иһин, дьоллоох норуот ологу көмүскэн түөрт быраатыы Артемьевтар Улуу Кыайы алтаарыгар эдэр төбөлөрүн уур-буттара, үстөрэ эмэ кыргыһы хонугуугар кыайымы уһаһыттар-ра, кэлирэр эрдэ эргил-лэн тыылга харыстам-макка үлээбэтирэр. Кинилэр олохторун, үлэ-лэрин араас идэлээх ыч-чаттара салтыһаллар, ки-нилэр алттары үйэти-тэллэр. Онтон бийиги ветераннар улаханнн үөрэбит.

Ахтыбын Марфа Ну-личкина тылларынан тү-мүтүүбүн:

«Өлөрү кыайбыттар өрүүтүн өлбөттөр, Уотунан кытаастар кыһынаахтар. Дьон-норуот дьолугар тыһынарын биэрбиттэр. Үйэ-саас тухары тыһы-наахтар!»

Г. Д. ЕФИМОВ,
сэрин, педагогическай үлэ ветерана.

Синимоктарга: быраа-тыы Артемьевтар (хаһас-тан) — Николай Василье-вич I, Николай Василье-вич II, Матвей Никифо-рович, Димитрий Василье-вич, Михаил Васильевич уонна Егор Никифорович.

П. Окошеников
фотопропродуктанта.

Бойбуой албан аат умуһнаах КИЭН ТУТТАБЫТ

Соторутаагыта Чыапна-ра олохтоохторо Еадония Константиновна уонна Алексей Семенович Бах-шевтар уоллара Руслан сулууспаһыар воинскай чааһыттан Махтал суругу туттулар. Ол суруна ки-ни командирдара С. В. Туранскай уонна Е. А. Семеновичев саллаат бой-буой үөрэххэ, сулууспага, даисциплинага мэлдьи туйгуу уонна үчүгэй тү-мүктэри ситиһэр, табаа-рыстарыгар үтүө холобу-ру көрдөрөр дин этил-лэбит. Командирдар уол төрөһүттэригэр дьиктиэх-гражданины, бойууну нил-литтарин иһин кэтин мах-талларын тиэрдэллэр.

Руслан Бахшев Бахсы орто оскуолатын ситиди-лээхтин үөрэһин бүтөрбү-тэ. Бииргэ үөрэммит оҕо-лор, учууталлара, бейтө-лөк олохтоохторо кини туһунан олус үчүгэй өй-дөбүллээхтэр. Көрсүс-сэ-мэй майгылаах, алэки, үтүө санаалаах, өй-санаа, эт-хаан өттүнэн дэстэр сайдыылаах кини буола улаатарын туһугар ийэ-лээх аҕата уонна үөрэм-

мит оскуолаты элбөх сы-раларын биэрбиттэрэ. Уол оскуолага үөрэнэр сылларыгар чыччык атле-тиканан утумнаахтык дьа-рыһтаһыта. Советскай Армия кэкиһитгэр Якут-скайдаагы госуударствен-най университетка үөрөнү-сыйдан ытырыллыбыта.

Русланга туйгуу су-лууспаны баарабыт!
Н. ОКОШЕНИКОВ.

НОРУОККА УТАРЫ

Комментатор колонкалары

Токмода сэтте бас-көс коммунистический госу-дарстволар лидердэрин 1975 сылтан саалаан уон иинне уочараттаах көрсүһүүлэрэ түмүтүнэ. Бастаан капиталистический айга экономический проблемаларын уонна шарбаларын-таар-баларын дүүллөхөргө аналлаах консультация быйытынан толкуйда-нан баран, бу көрсүһү-лэр кинини сыллаларга улам ордук политичес-кий характерданаан илэл-лэр. Ити өтүүн бу да көрсүһүү уратытыбата. Кини ылыммыт түөрт өнүктөөх докумуонна-рыттан үлэ адыс поли-тический характердаах-тар, биридестэрэ эрэ экономикада уонна ва-лютын финансовый боп-пуростарга аналла.

«Сэттэлэр» чилин-нэрэ быйлэрин Токмо-таады көрсүһүүлэрин трибуналыттан тугу э-тиһэр? Көрсүһүү сүрүн политический докумуо-нууна биллэриллибит «Токмоктаады декларацияда» дарбааннаах этиилэртэн уонна дээр-кээн тылтан-өстөн ураты сэтте дойду лидердэрэ быйлэриит сыллаларга: «сүүрбэни үлэ бүтүү-түнэн мунгудаммакка, онтон салты кэскили аныа бөлүтээһингэ», «ордук куттала суох уонна чэбдик, ордук нө-түд уонна айлаах аан дойдуну үөскөтүгө күү-һү холбоонунга» — ө-п-пөттүгө суох эмэ бы-һаччысы булар дуустук.

Ити декларацияны кини көрмөйдөөх совет-ский тас политический өбүлээһиннэр, чуо-лаан, сүүрбэни үлэ бү-түөр дээр ядрнай уон-на атын маассабыдун кыдылар сэрин сэтэрин суох оморорго этиини кытары тэнини саалаан дыһыбарыттан. «Сэт-тэлэр» лидердэрэ планета сөбүлээһинин үлүһ-үтүттэн ытыктыыр уонна ону төһө кыла-ларын сотору тохторо-го, аан дойдуга ядрнай суоһаанын суох омо-рогго дүүлүлэр норуот-тарыгар тугу этиктэрэ ама суох үһү дуо? Ба-даа, туох да суох бы-һааһа, онтон атын политический албаһы-рыларга, ыалдыр тө-беттөн доруобайга түһэ-

рэ-түһэрэ: «байыи АХШ көпсөтинлэргэ дүүлү-түнү үрдүктүн сыналла-быт уонна Советский Союһу позитивнай пози-циялартан көпсөтинлэри ытыгыгар ытырабыт» — диир тыллаһарга наа-дыһахтарга суох этэ. АХШ уонна иини сою-стахтарын кытары көп-сөтинлэр өстүүлэригэр ядрнай сэрин сэтэрин суох оморго уонна ки-мическэйдэри бобуу ту-һунн, ханнык бадарар ядрнай дэлби төптэрин ити адыс тохтор, көн-нөрү сэрин сэтэрин сарбылар туһунан со-ветский этиилэр сыпат-тарыгар дылы.

Капиталистический державаларга толүүр хаар мөчөөнү курдук үл-лэн иһэр нэстэн ытык-тыыр уонна хайы-үһэ триллион долларга тий-бит тас иһи суох омо-рог быйы-хайааһы бу-луога диир бу сүбэ мун-һааха ханнык өмөт эрэллэрин уурбут сай-дан иһэр дойдугар но-руоттарын бадарар ба-даларын толорууга «сэт-тэлэр» лидердэрэ кураа-нах эрөннэрлэртэн ураты диир иһэ тугу да-даны омордотулар.

Ол онутар Вашинг-тон модьуйутууна Ток-мода өссө бири политический докумуон — «Аан дойдутаады терроризм» туһунан сайабыланыа ылылына. Онно холу-нарылаах мөрдөө-һүнэ АХШ соторутаа-ды бандыттылы саба түһүүтүн сиртибэтэ — Линия түбөстө, Государ-ственный терроризм практикаын сокуонга кубулуһу америка-ский администрация ба-йыи куомуннаахтарыи илгилэртэн бөйгө сө-бүлэбэт государстволар-ын утары саа оро-дуоннуктуу акциялары омороругар илгитин сүөрөр докумуону ылла.

«Сэттэлэр» сүбэ мун-һахтарга бас-көс капи-талистический государ-стволар, урунуларын курдук, байлалар кы-лааскабай интернастэрин норуоттар уонна иһи аймах бүтүннүүтүн ин-тернастэриннэр үрдү-түн туталларын көрдө-дө.

А. БИРЮКОВ,
СССР ырытааччыта.

Үлэ ветерана Ирина Ивановна Монастырева бири үлэбэ тохтоло суох отут сым үлэлээтэ. Ол иһигэр сибээс Чыалла-ратаагы отделеитын 17 сым салыан илэлтэ.

Ирина Ивановна сала-лар коллектива уон би-рис пятилетка былаан-нарын: дохоту келлэ-рингэ 101, нэһиллэһэ-рэ өгөһү оморго 102, бөчөөһү сүрүтүүгэ 110 бырыһыан толортоото. Почта отделеитын үлэ-һигэр СССР XXVII стөһин исторический уураахтарын олоххо киллэрингэ, нэһиллэ-һэбэ периодический бө-

Үчүгэй дьон туһунан

СИБЭЭС ТУЙГУНА

чэти тирдингэ, нэһи-лэһиннэи онтон да атын өгөһөн хааччылыа урдун кумурулаахтык, таһаарылаахтык үлэ-лэннэр.

Ирина Ивановна сала-лар коллективин уонна нэһиллэһин үлэһитэри дэригэ ытытабылынан туһанар. Ону кини хас да төгүл олохтоох Совет депутатынан быыбардам-ыта даданы туоһулуур. Ирина Ивановна айвээс сүрөхтөөх иһи буола-рын, дьонго барытыгар тэнини сыһааннаһарын мин тус байэм Советка

үлэһир нэһиллэрбөр үчү-гөйдик билбэтим.

Советский сибээс ор-сыллаах эһиллэ суох үлэтин иһин Ирина Ива-новна Монастырева ЫБСЛРС Кини Коми-тетин «Производство элэр гвардееһа» диир эһаһаан «Юлбиснөөх үлэтин иһин В. И. Ле-нин төрөөбүтэ 100 сыла туолуутун бөлүтээн», «Үлэ ветерана» медал-ларынан наараадалаа-мыта.

Төһө да бочуоттаах сыннаһаһа тахсар сааһа туоллар бийиги

Ирина Ивановнабыл айымнылаах үлэ үөһү-гөр бүтүн даданы кула-уора сылдаар. Кини СССР НК Генеральной секретара М. С. Горбачев партинай сьезка ычыты патриотический тыһыһа итингэ, общес-твеннай туһалаах үлэбэ, Эһэни туругурдуу иһин үлэлэргэ сэрин, үлэ ве-теронарын активнайды кытынарар туһунан этиитин истин дууһаты нан ылына.

В. С. ЛЫТКИН,
Ада дойдуну көмүскүүр
Улуу сэрин кытты-лааһа.

УОТУ УТАРЫ ОХСУУУ

Уот баһаара ыраах-таарылаах Россияга но-руот нэбээһэ этэ. Ону согодох сыаллара да-даны ырылхайды көрдө-рөр: сым ахсын уот ба-һаардарыттан тахсар но-чөөт 700 мөлүһүн сол-куобайга тэһиллэр. Со-веттар эдэрлээн респуб-ликаларга төрүттэммит бастагы күннэригэр ба-һаарынай манабыл саага систематын төрийбитэ, Ааспыт 68 сылар уста-ларыгар баһаарынай ох-рана технический сөбүл-лэһэ сөбүмүрдик мүү-һүрдэ — ат сыаратыттан вертолеттарга, иланча-лартан автоматический умуруорааччыларга тий-лэ сыйына.

Байыи оройуонмуту-гар госполнадеор ин-спекцияга, илгитибит ба-һаарынай чаас уонна адыах сыллааһыга тэ-рииллэбит добровольнай пожарнай общество уот-тан дьон, общество оло-дор куттал суоһаанын утары күүстэрин харыс-таабанна үлэһиллэр. Маныаха эрдэттэн сэрэ-тэр үлэни сатабыллаах-тык ытыгы улахан оруоллаах. 1986 сым бастагы иварталыгар үс төгүл умайы түбэлтэ-лэр таһаарылаа сырыт-тылар эрээр, баһаардар көмүгөр дьаһал ылылан туох да хоромнуу та-һаарбаһа эрэ умуруору-луунулар. Ааспыт сымга бары производственной объекттар баһаарынай-технической керүүнүн хабыллынылар. Баһаар-тан сэрэхтөөх буолуу ба-рабылаларын көсөтү коллективтар салаһаа-

чылар сэрэтиллинилэр уонна ыстаралтанылар. Коллектив чилиһинэрэ туһааннаах үлэлэригэр эрэ мунгудаммактар — общественнай олоххо ан-тивнайдык кытталар, коллектив иһигэр араас өрүүтөөх культурнай-маассабай, спортивнай дьаһаллар, хаһааһыс-тыбаннай үлэлэри киз-ник ытталлар. Шофер-дар А. Д. Дорофеев, И. А. Никитин, М. Д. Еф-ремов харабыл началь-никтара: Ю. П. Васи-льева, А. А. Захаров, ба-һаастар: А. М. Догор-дуров, А. Д. Лукин уо. д. а. курдук илэлэ-рин үчүгөйдик билэр үлэһиттэр адыаһа суох-тар.

Баһаар кутталын тую-ратыта общественность биллэр-кестөр оруоллаах. Нэһиллэһиннэ пожарнай добровольнай дружина үлэһиттэр кыттыгыта улам илгэһэн иһэр. Соххостар уонна төриитэлэр уу ба-һар автомашиналары уо-ту умуруорар курдук уларытан оморго үчүгэй үлэһин олохтоотулар. Бу сымга киниран баран буолбут баһаардары, умулларыга, чуолаан, итинни автомашиналар көдүүстөөх көмөһү оморбуттара.

Баһаарынай охрана үлэһиттэрэ норуот ба-һаар-дуолун харыстабы-лыгар кыраахтык турал-лар, бары кыһамныла-рын, сатабылларын уу-ран үлэһиллэр.

А. КАЖЕНКИН,
баһаарынай чаас
начальнига.

Саас кэллэ,
Саас күллэ.
Саһарга,
Суус дьарбаа
Кустуктуу,
Аларга, сыйыһа
Алаарар,
Сандаарар,
Чараһага, халлаанга
Күөх дүүһүн,
Үгүһүн,
Тур-тур-рууй,
Туруйа чугдаарар.
Кун-ку-кууи,
Көдөлөр көпсикиллэр,
Тыһ-һа-һа, тыһ-һа-
һа.

Эһиллэр кистиниллэр,
Кубалар аһаллар,
Ыһыһалар ыһыһаллар,
Тю-тю-тю, тю-тю-тю!
Саас кэллэ!
Саас күллэ!

Иван ФЕДОСЕЕВ.

Сааскы бултааһын болдьоҕо

Саха АССР Министр-дэрин Совета куну-хааны сааскы бултааһыны Чу-рапчы оройуонугар 1986 сым ыйы 10 күнүн сарылардаттан, ити ый 18 күнүн киллэри-туран, көнүлүлээтэ.

Уу көтөрө ордук хо-буутук тохтоон баһар сирдэригэр (Кундул, Тьа Эбэ, Дьуоһа, Орто Эбэ, Балаһаннаах күөл-лэригэр) саалааны кы-таанахтын бобулуна.

Саха сиригэр бүтүн-нүүттүгэр куба бары кө-рунүн, турууһу, морю-дуну, үрүг хааһы, ку-даны, хонтоһу, мэккэр-гани, тоһсоройу, кирги-ли, көдөн, сымэх көтө-ру барыһын, хардыра-һы, үгүрүүнү, чонтоһо-ну, ырыһыт чыыһаах-тары уонна да атын ту-һалаах көтөрү, мас кө-төрүн бары көрүһүнүн бултааһын бобулар.

Бары төриитэлэр уон-на предпринималар слу-жисбай транспорты була-барыла-һаһыһа туһа-наллара бобулар.

Ис дьаһаи отделин, Булт, Ойуур хаһааһыс-тыбаларын үлэһиттэрэ, сельсоветтар исполком-нара сокуоннай суох бултааһыны утары үлэ-ни күтүрдүхтөөхтөр, тылаарга уот барбат уонна баһаары умуруо-рар дьаһаллары ылаах-таһтар.

Редактор Н. Е. МАКАРОВ.

Оройуоннаады типографияда бастаһаннай үлэбэ рабочай наада. Үлэһин баһалаахтар үлэ бириэмэ-тинэр көлөн көпсөһү.

Администрация.

Кутуруктаах сулуһу былыр да Билиэн-көрүүн баһалаахтарга сахалар биллэлэр эбит

сулустар» диир (падающие звезды или метеориты) туһалларын көрөллөрө.

Ону тэһэ 76 сым буола-буола күн диини айан-ныыр Кутуруктаах сулу-һу кэтээн көрөллөр эбит. Бири тыһыһыңа сылга уон иккитэ көлөн аасы-та диир номохтоох этилэр. Англия астронома Эдмунд Галлей 1705 сыллаахха аан бастаһынан 24 комета айаныһы эрчимтэтин аа-һан баһаарытын иһин кини аатынан ити комета Галлей кометата дэммит, ону сахалар Кутуруктаах сулус диир ааттыһаллар.

Мин эһэм Игнатьев Петр Михайлович (1843 — 1939 сс.) 93 саастааһар

«Дьокуускайга кини сыл-дьан алта уон алта саас-пар, 1909 сылга, дьонтон истибитим, былыр ханна эрэ хоту уоттаах сындыыс түһөн, уонунан километр эрчимтэлээх сир-уоту уо-туһан иһиги салаабыт үһү», — диир көпсөһүтэ. Ол 1903 сыллаахха бэс-ыйын 30 күнүгэр Тун-гууснаада метеорит түспү-түн истибит буолуохтаах.

Кини көпсөһү буолара, Кутуруктаах сулус күнүгэ чуһаһаһаһа, айанын быһыла-чаана суту-дьаһы аһалар, ол да иһин, 1905, 1906, 1908, 1909, 1910, 1911 сылларга уот кураан турбут. Итиннэ мас халан-даарыттан, күнү-дьылы билгэллэр ыһыһыһыттан

көрө-көрө этэрэ. Киниэхэ эһиллэр-төрүттэрэ бөлүтэ-тэлээбит итинни ыйы-һыһаһаһа, 1053, 1129, 1203, 1279, 1455, 1531, 1607, 1758, 1833, 1909 сылларга Кутуруктаах су-лус айаныһы көмүһүгэр уот-кураан-сут, тыһыһы ыһын, ырыһы дьан-дьа-һах өрө турар, ардаһаах сыйы, сааскыта тыһыһы өрө диир, хаар дьыл, холорук күүстөөр, албах орт уота буолулаһаһа. Мин айыһыһа кэтээн кө-рөрүттөн бу 1981 сым, 1984, 1985 сыллар сыйы-нара кураан буолулаһа. 1985 сым сааскыта өрдө көлөн баран харанан ха-тааһыта, отун үһнэрбэтэ-дэ, күһүн балаһан ыйын

Түн былыртан саха-лар бултуур-алтыыр мыр-дарыгар — тайаһа, хайа-һа, уууруһа биллэбит сымэллэргэ — түһүн да, күнүһүн да муммаһа халлаан сулустарынан сирдэһиллэр. Төһө көм буолаһун. Үргэллэһи, Улахан, Аччыгыт хаһы-һаһаһаһа (Вольһаи и Малай Медведицы) андэ-пэһи баһаараллара. Онон да буолуу Халлаан Сиг-тин (Млечный путь), Хо-туту Сулуһу тула Улахан, Аччыгыт Хаһыһах сулу-стары кэтээн көрөллөрө. Сулустартан Үргэллэ ор-дук чорботоһолоро, Итиннэ тэһэ Энэр сулуһу (совеэздие Орнола), Чол-бону (Венера), Мандаһаи (Меркурий), Сандаһаи (Юпитер), Дьэидэллэни (Сатурн), Хатаһаһа Чол-бонун (Марс) кизэһин, сарсыардаттан, түһүн хайдах, ханан айаныһы-ларын ааһа биллэлэрэ, өссө кинилэр «сындыыс

БИИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовой индекс 678700. Чурапчы с.
Карл Маркс уул. 12. ТЕЛЕФОННАРЫТ: редактор — 21-332,
отделлар — 21-265, уонса 21-505.

«Сага олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.